

ZILLEGHEM

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

26STE JAARGANG NR 2

APRIL - MEI - JUNI 2005

Verantw. Uitg.: B. Denys, Klapprozenlaan 13, 8210 Zedelgem

ZILLEGHEM

HANDELINGEN VAN DE KRING
VOOR HEEMKUNDE EN GESCHIEDENIS
“PASTOOR RONSE”

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

INHOUD

Bertrand Denys	Veldegem tijdens het interbellum	43
Danny Everaert	Martinus Ommeslag uit Aartrijke voor de rechters van het Brugse Vrije (1758)	64
	Pas verschenen: “Eer het vat in duigen valt”	39
	Uitstapje voor onze leden	40

JUNI 2005 – 26ste Jaargang Nr 2

REDACTIE EN BEHEER

Bertrand Denys
Patrick Arnou
Johan Braet
Géry Cappon
Victor Deceuninck
Filip Demeyer
Jef Depuydt
André Ramon

Klaprozenlaan 13, 8210 Loppem
B.J. Lievensstraat 12, 8210 Zedelgem
Wantestraat 136, 8310 Assebroek
Patrijzenhoek 9, 8210 Zedelem
Xaverianenstraat 1, 8200 St.-Michiels
Aartrijksestraat 18, 8211 Aartrijke
Ernegemsestraat 6, 8211 Aartrijke
Prof. Nelisstraat 20, 8211 Aartrijke

Lidmaatschap: € 7,50

Rek. 001-0771018-41 of 738-1172056-27
Heemkundige Kring "Pastoor Ronse"
Zedelgem

Secretariaat:

A. Ramon, Prof. Nelisstraat 20, 8211 Aartrijke
Tel.: 050 / 20 94 95 – Fax: 050 / 20.94.95

Abonnementen:

P. Arnou, B.J. Lievensstraat 12, 8210 Zedelgem
Tel.: 050 / 20 98 58 – Fax: 050 / 20 95 01

Studies verschenen in "Zilleghem" of uittreksels daarvan, mogen niet gebruikt noch aangehaald worden zonder te verwijzen naar dit tijdschrift en de auteur.

Ieder auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikels

Verantw. Uitgever: Bertrand Denys, Klaprozenlaan 13, 8210 LOPPEM

**De eerste achttien jaren van Veldegems zelfstandigheid
(1921-1939)
VELDEGEM TIJDENS HET INTERBELLUM
een brok emo-geschiedenis**

Bertrand Denys

Veldegem, een lange dracht, een moeilijke bevalling

Van de geboorte van het zelfstandige Veldegem op 29 januari 1920¹ waren niet zovele lachende, gelukkige gezichten getuige. De boreling had z'n draagster Zedelgem nogal wat pijn en ongemak bezorgd. Kritiek was twintig jaar lang een dominante factor geweest in de houding van de "verstoten veldbewoners" tegenover de moedergemeente. Vooral in Jules Janssens (hoofdonderwijzer aan de gemeenteschool)² en Jozef Dewaele (pastoor van Veldegem van 1905 tot 1925)³ vond deze beweging tussen 1890 en 1920 twee gedreven protagonisten.

Toen de Veldegemnaren in 1896 hun ijver voor een zelfstandige parochie bekroond zagen, slepen zij al gauw de messen voor het verwerven van een bestuurlijke zelfstandigheid. In hun strijd voor een zelfstandige parochie hadden alle proosdijbewoners als een monoliet gewogen op de

¹ Over het ontstaan van de gemeente Veldegem, zie: Patrick ARNOU, *De oprichting van de gemeente Veldegem. Een officiële versie*, in ZILLEGHEM, 1^e jg. nr. 2 (1980), p. 34-46.

² Over Jules Janssens, zie: Bertrand DENYS, *Julien Janssens*, in: ZILLEGHEM, 21^e jg. nr. 1 (2000), p. 3-24.

³ Joseph Dewaele, ° Brugge 5 juli 1851, + Veldegem 7 april 1925. Leraar aan de colleges van Veurne (1873), Moeskroen en Poperinge (1873), onderpastoor te Emelgem (1889) en Gits (1892), pastoor in Beerst (1900) en Veldegem (1905). Zie: Bertrand DENYS, *Enkele Groot-Zedelgemse bronnen voor de studie van de Eerste Wereldoorlog*, in: ZILLEGHEM, 18^e jg. nr. 4 (1997), p. 148-166. Edgard DE MEYER, *Beerst vroeger*, eigen uitgave, 1984.

Jules Janssens

E.H. De Waele

kerkelijke overheid. Zelfs met de pen hadden de eenvoudigsten onder de veldbewoners zich ingezet voor de afscheiding van hun Onze-Lieve-Vrouw-Veldegem van de Zedelgemse Sint-Laurentiusparochie.⁴ Zij hadden het daarbij vooral gemunt op de 'hebberigheid' van de Zedelgemse pastoors. In 1912 was die Veldegemse agitatie nog steeds een doorn in het oog van pastoor Frederik Ronse: "E.H. Pastoor Dewaele en schoolmeester Janssens hitsen de Veldeghemnaars te veel op om niet te verkrijgen dat onze rustige parochie van Zedelghem van zulke bijzit verlost weze."⁵ In de gemeenteraad kwam het trouwens geregeld tot blokvorming bij de bespreking van Veldegemse aangelegenheden. Om de Veldegemse verzuchtingen enigszins tegemoet te komen, had de Bestendige Deputatie trouwens al op 3 september 1897 vastgelegd dat vanaf de gemeenteraadsverkiezingen van 1899 in de Zedelgemse gemeenteraad vier zekere zetels op de elf naar Veldegemnaren zouden gaan (art. 5 Gemeentewet). Toen stemde

⁴ Bertrand DENYS, *Karel-Louis Van Eecke, non-conformistisch en paternalistisch onderpastoor, begeleider van de Veldegemse groei naar parochiale en bestuurlijke zelfstandigheid (1892-1899, 1900-1917)*

⁵ *Liber memorialis Parochiae Zedelghem 1900-1920*, pastorie Zedelgem St.-Laurentius.

men nog per helft (zoals dat nog steeds gebeurt in de kerkfabrieken). In de beide helften werden Veldegem 2 zetels gegarandeerd.⁶ Op 20 januari 1903 kreeg de oprichting van de nieuwe gemeente Veldegem van de Zedelgemse gemeenteraad een gunstig advies. En toch lieten de Veldegemmers zich niet in slaap wiegen. Zij bleven alert!

Had de Eerste Wereldoorlog geen roet in het eten gegooid, dan was Veldegem al vóór 1914 zelfstandig geworden. Alleen de parlementaire goedkeuring en de nodige uitvoeringsbesluiten moesten nog tot stand gebracht worden. In de Kamer van Volksvertegenwoordigers gebeurde dat op 30 september 1919, terwijl de Senaat op 8 oktober 1919 zijn goedkeuring verleende. Op 17 november 1919 al ondertekende koning Albert I de nieuwe wet en op 19 januari 1920 verscheen ze in het Belgisch Staatsblad. Wat had het strijdbare Veldegem nu eigenlijk bereikt? De grenzen van de parochie Veldegem omvatten nu ook de nieuwe gemeente. Het aantal noodlijdenden, wonende in de samengevoegde delen van Zedelgem, Torhout, Ruddervoorde en Aartrijke, zouden als sleutel voor de verdeling van de goederen van de Burelen van Weldadigheid van bovengenoemde gemeenten fungeren. De nieuwe gemeente werd aan het rechterlijk kanton Torhout toegevoegd, terwijl enkele overgangsbepalingen werden vastgesteld i.v.m. de bevoegdheden van notarissen en deurwaarders op het grondgebied.

In de Eerste Wereldoorlog moet aan het Veldegemse patrimonium nogal wat schade toegebracht zijn. De bezetter had vooral huisgehouden in kerk en pastorie. Pas op 8 juli 1927 kreeg de gemeente Veldegem bevestiging van de toekenning van 71.765,10 fr aan oorlogsschade. Maar in september van datzelfde jaar daarentegen diende Veldegem een lening van 60.000 fr aan te gaan bij het Gemeentekrediet, o.a. voor een aflossing van 20.000

⁶ Patrick ARNOU, *De Zedelgemse burgemeesters van 1830 tot nu*, in *Zedelgem 900 jaar*, uitg. Heemkundige Kring Pastoor Ronse i.s.m. Comité 900 jaar Zedelgem, Zedelgem, 1989. Zie p. 96.

fr. oorlogsschulden aan de moedergemeente Zedelgem.⁷ De eerste Veldegemse begroting (115.735,78 fr aan inkomsten en 114.946,84 fr aan uitgaven) was nog opgemaakt door het Zedelgemse bestuur. Met bescheiden middelen, maar in een euforie van eensgezindheid ging het zelfstandige Veldegem op 1 januari 1921 van start.

Eendracht maakt niet altijd macht

De Veldegemse raadsleden in de Zedelgemse gemeenteraad, onder wie Charles Vandendriessche (schepen van Zedelgem sinds 1912)⁸ en August Keirsebilck (raadslid sinds 1908)⁹

⁷ Verslagboek van de gemeenteraadszittingen in Veldegem (1921-1939), Gemeentelijk Archief Zedelgem. Verder afgekort GR.V. , G.A.Z. Zie verslagen van 8 juli 1927 en 16 september 1927.

⁸ De vader van Charles Vandendriessche, Jacobus, was afkomstig van Beveren-Roeselare (° 3 dec. 1812). Hij huwde met de Zedelgemse Isabella Stubbe (° 24 nov. 1822). Zij kregen negen kinderen, onder wie: Ludovicus (° 1 mei 1854) (in de omgang Charles genoemd en eerste burgemeester van Veldegem), Frederik (in de volksmond Frut genoemd en stamvader van de Vandendriessches van de 'Fruthoek) en Petrus (in de volksmond Pietje, landbouwer op de hoeve Modde aan de huidige Ruddervoordsestraat).

Charles was getrouwd met Sidonie Chys uit Ichtegem. Het gezin bleef kinderloos, maar op zijn adres stonden twee pleegkinderen ingeschreven. Charles was gemeenteraadslid (1904) en schepen (vanaf 1912, na het ontslag van Celestin Devos) van Zedelgem. Was gedurende zijn eerste mandaat als burgemeester twee jaar ziek. Kwam in 1926 niet meer op. Hij woonde op een kleine boerderij aan de huidige Bergenstraat, waar ooit Pius Vanhoutte en Herman Tavernier woonden.

⁹ August Keirsebilck, ° Zedelgem 9 nov. 1870, + Veldegem 5 mei 1953. Hij was getrouwd met Alida Verkeyn. Het gezin bleef kinderloos. Bij hen woonde Jan, de vader van August in. Zij bewoonden een kleine boerderij aan de huidige B. Hapkenstraat (vroeger August Keirsebilckstraat, B44). August was er buur van René Vanbelle. Van 1908 tot 1920 gemeenteraadslid van Zedelgem. Van 1921 tot zijn dood in 1953, onafgebroken gemeenteraadslid, dienstdoend burgemeester (1922-1924) of schepen (1922-1926; 1933-1938; 1939-1941 en 1945-1946) van Veldegem. Wegens overschrijding leeftijdsgrens van 60 jaar, door de Duitsers uit zijn ambt van schepen ontzet in 1941.

August Keirsebilck

hadden hun beste krachten besteed aan de verdediging van de Veldegemse belangen. Zij hadden daarbij steeds voor ogen gehouden dat door samenwerking zoveel betere resultaten bekomen konden worden. In 1909 nog hadden zij samen gestreden voor de aanleg van de weg van de kerk van Veldegem naar Torhout (huidige Remberststraat). Het kwam daarbij (nog maar eens) tot een confrontatie met het Zedelgemse blok, wat dreigde uit te lopen op een patstelling. Toch haalde Veldegem zijn slag binnen.¹⁰

De eerste naoorlogse gemeenteraadsverkiezingen werden gehouden volgens de nieuwe kieswet van 19 februari 1921. De verkiezing in helften (kleine en grote) werd afgeschaft. De verkiezing gold voortaan voor een periode van 6 jaar. Het enkelvoudig stemrecht voor mannen zowel als voor vrouwen vanaf 21 jaar was totaal nieuw. Bij K.B. van 23 februari 1921 werden alle vooroorlogse

¹⁰ Gemeenteraadzitting Zedelgem, 7 juni 1909, G.A.Z.: "Devos, Moeyaert, Cornillie, Vandendriessche, Keirsebilck en Ad. Deketelaere vragen volgende punten aan: 1) aanleg gravier van Veldeghem naar Thourout, van de hofstede van Romaan Van Daele tot aan den gravier van Veldeghem naar Zedelghem Statie (...) 2) uitvoering van die werken gedurende dezen zomer, (...) De heer Schepen Demuydt zegt al deze punten reeds besproken en verworpen werden in eene voorige zitting en men daar niet altijd op terug kome, wat de graviere betreft van Veldeghem, deze met tijd en stond zullen gemaakt worden, naar mate de geldmiddelen het toelaten. Hij en zijne medegekozenen zijn niet van zin de belastingen nog te verhogen, maar men moet met spaarzaamheid te werk gaan. De heer Hector Lievens stelt voor, alle jare met den overschot, bestatigd na het sluiten der rekening een kilometer of meer gravier te maken en dit beurtelings op de verschillende wijken der gemeente en er alzoo middel is om eenieder tevreden te stellen. Het grootste getal der leden deelen deze zienswijze". Toen Torhout besliste zijn weg naar Veldegem te "besteenigen", besliste de Zedelgemse gemeenteraad op 16 augustus 1909, onder druk van de Veldegemse raadsleden, onder bepaalde voorwaarden ook z'n deel uit te voeren.

gemeenteraden ontbonden en op zondag 24 april 1921 zouden de eerste gemeenteraadsverkiezingen van na de oorlog plaatshebben.¹¹ Aangezien zich in Veldegem slechts 1 lijst aanbood, waarop de grote bonzen van de Veldegemse politiek een plaats hadden gekregen, werden alle kandidaten van die lijst als verkozen verklaard. Het kiezerskorps had men niet hoeven op te roepen. De eerste Veldegemse gemeenteraad en het eerste schepencollege bestonden uit...

- 1 **Charles Vandendriessche** (° 1 mei 1854), landbouwer, burgemeester
- 2 **August Keirsebilck** (° 9 november 1870), landbouwer, eerste schepen
- 3 **August Devos** (° 6 september 1874), herbergier, raadslid
- 4 **Jozef Bogaert** (° 16 februari 1881), wagenmaker, raadslid
- 5 **Baron Raoul van Zuylen van Nyevelt** (° 30 juni 1884), grondeigenaar, tweede schepen
- 6 **Alfons Meuleman** (° 25 december 1888), winkelier, raadslid
- 7 **Désiré Denys** (° 3 februari 1870), veehandelaar/ herbergier, raadslid
- 8 **Isidoor David** (° 9 juni 1867), houtzager, raadslid
- 9 **Désiré Jonckheere** (° 13 februari 1867), landbouwer, raadslid

Baron van Zuylen uitgezonderd, kwam er geen enkel raadslid uit de aangehechte gebiedsdelen, afkomstig van Aatrijke, Torhout of Ruddervoorde.

¹¹ Chantal KESTELOOT, Ann MARES en Claudine MARISSAL, *Gemeenteraadsverkiezingen 1890-1970. Databestand*, Gemeentekrediet, 1996. Zie p. 20-28. Zie ook de interessante, goed gedocumenteerde artikelenreeks van Marcel DELMOTTE over de gemeenteraadsverkiezingen van de Franse tijd tot heden, in *West-Vlaamse Sprokkelingen*, uitgegeven door Heemkunde West-Vlaanderen, jg. 2003 en 2004.

*Baron Raoul van Zuylen
bijde inhuldiging van
pastoor Van Mullem
in 1938.*

Het verslag van de eerste Veldegemse gemeenteraadszitting opende baron Raoul van Zuylen, secretaris van de vergadering, op de volgende wijze: “Ten jare 1921, op de 27^{stc} mei, vergaderde de gemeenteraad van Veldegem in openbare zitting voor zijn aanstelling, ten huize van Edmond Vanhollebeke (café De Casino). De heer voorzitter, Charles Vandendriessche, voorloopige burgemeester, opent de zitting om vijf ure namiddag.” August Keirsebilck en baron Raoul van Zuylen¹² werden respectievelijk tot eerste en tweede schepen verkozen. Laatstgenoemde was pas Veldegemnaar geworden. Zijn kasteel stond voorheen op

¹² Baron Raoul van Zuylen van Nyevelt, ° Dilbeek 30 juni 1884, + Veldegem 8 januari 1962. Hij was getrouwd met gravin Marguerite de Spoelberch, ° Elsene 1 juli 1886. Kocht Hoogveld van burgemeester Paul van Outryve d’Ydewalle van Ruddervoorde voor de Eerste Wereldoorlog. Zijn domein werd grondgebied Veldegem in 1921. Hij was beheerder van vennootschappen als AG, Generale... Ononderbroken raadslid van Veldegem van 1921 tot 1962. Schepen 1921-1926, burgemeester 1933-1939, 1947-1962. Zie: *Brieven aan Hoogveld, Tien jaar Leven op en om Hoogveld 1982-1992*, s.l.,s.d.

Ruddervoorde, net over de grens tussen deze gemeente en Zedelgem.

Het schepencollege stelde hoofdonderwijzer van de gemeenteschool Jules Janssens aan als voorlopige gemeentesecretaris en de gemeenteraad bevestigde dit op 16 augustus 1921. In de volgende vier jaar zal de benoeming van een gemeentesecretaris en een veldwachter uitgroeien tot een ware vaudeville. (Zie bijlage)

Jules Janssens ondertekende alle gemeenteraadsverslagen van voor 22 april 1925 met d.d. secretaris. Ondertussen had hij zijn ontslag ingediend als hoofdonderwijzer, op voorwaarde dat hij zijn rechten op een staatspensioen zou kunnen laten gelden naast een vergoeding voor zijn werk als gemeentesecretaris. Maar de wet van 3 augustus 1919 die de voorrangsregels vastlegde voor oud-strijders van de Eerste Wereldoorlog bij aanstellingen in publieke ambten, besliste er anders over. Nadat de Bestendige Deputatie, op basis van hogergenoemde wet de benoeming van Jules Janssens had verbroken, stelde de Veldegemse gemeenteraad achtereenvolgens voor: Julien Verkeyn (Zedelgem) (tweemaal), Emiel Depuydt (Aartrijke) en ten slotte Veldegemnaar Isidoor Eecloo, oud-strijder. Deze laatste werd uiteindelijk benoemd op 15 januari 1925 en legde zijn eed af op 22 april 1925. Ondertussen had de gouverneur gedreigd met het sturen van een commissaris naar het balorige Veldegem.¹³ Trouwens, ook voor het benoemen van een veldwachter volgde het Veldegemse gemeentebestuur hetzelfde scenario. Tot viermaal toe stelde het schepencollege Camiel Cools als eerste kandidaat voor het ambt van veldwachter voor en Camiel Moeyaert als tweede. De vierde maal werd Karel Vanhaverbeke als tweede kandidaat naar voren geschoven. Uiteindelijk won Henri Vandierendonck¹⁴ onverwacht het pleit, na

¹³ GR.V.(1921-1939), 23 mei 1923, G.A.Z. Zie ook bijlage over de benoemingen van gemeentesecretaris, ontvanger en veldwachter.

¹⁴ Henri Vandierendonck, ° Zedelgem 5 juli 1892, + Brugge 27 februari 1967. Hij was gehuwd met 1) Helena Vandaele (dochter van Romaan) met wie hij 4

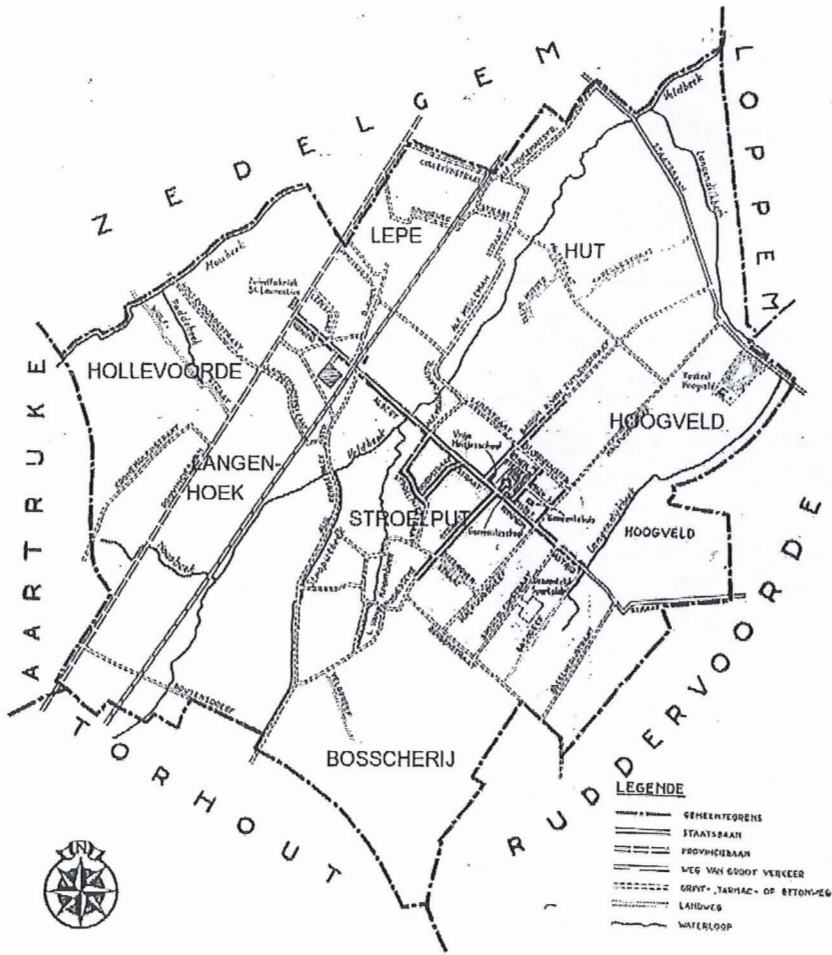
Henri Vandierendonck

het afleggen van een examen bij hoofdonderwijzer Camiel De Cuyper. Veldegems eerste veldwachter werd benoemd op 1 augustus 1924. (zie bijlage)

De gemeenteraad nam het voorstel aan tot verdeling van Veldegem in zeven secties: Hut, Hoogveld, Bosscherij, Stroelput, Langenhoek, Hollevoorde, Lepe (zie kaart).

kinderen kreeg en 2) Eugenie Maertens. Henri was voor, tijdens en na de Eerste Wereldoorlog 7 jaar onder de wapens, waaronder 4 jaar front aan de IJzer. Voor hij veldwachter werd (1 aug. 1924) werkte hij als paardenknecht in de fabrieken Claeys. Werd, toen hij op pensioen ging, nog schepen van Veldegem (1959-1964). Hoewel hij een gemeentelijk ambt uitoefende, werd een veldwachter door de gouverneur benoemd. De gemeente bepaalde wel zijn wedde en zijn werktijd, maar kon hem niet schorsen of zich bemoeien met de inhoud van zijn werk. Hoewel hij onafhankelijk was van het plaatselijk bestuur, behoorde hij tot het gemeentepersoneel.

GEMEENTE VELDEGEM

De eerste leden van het Bureel van Weldadigheid van Veldegem werden in de gemeenteraad van 7 september 1921 verkozen: Edward Walcarius (voor een periode van 1 jaar), René Vanbelle (2 jaar), August Maertens (3 jaar), August Vandierendonck (4 jaar) en Romaan Vandaele (5 jaar).

Een commissie, bestaande uit de heren Raoul van Zuylen van Nyevelt, d.d. secretaris Jules Janssens en onderwijzer Ferdinand Hillewaere, kreeg de opdracht over alle schulden en tegoeden van Veldegem te onderhandelen met Aatrijke, Zedelgem, Ruddervoorde en Torhout. Op 28 juli 1922 al moest dit comité de hulp van de Bestendige Deputatie inroepen.

Edmond Vanhollebeke¹⁵, waard van De Casino (hoek huidige Rembertstraat en Kon. Astridlaan) deed een aanvraag bij het nieuwe gemeentebestuur om zijn ruime herberg als gemeentehuis te laten fungeren. Hij bood daarbij aan “al de zaken gratis ter beschikking van den raad te stellen, die hij zoude noodig hebben en eene vrije ingangdeur te geven, zij zullen als de raad het begeert eene kamer inrichten die kan dienen voor den secretaris, er alle veranderingen aan doen die noodig zijn...” De gemeente zou moeten instaan voor het “rein maken, verwarmen en verlichten, het leveren van kolen en olie.” (Gemeenteraad 28-10-1921)

Al deze voorwaarden werden ingewilligd en de raad zou er zijn intrek nemen voor een periode van ten minste 35 jaar. In het café van Edmond Vanhollebeke beschikte men trouwens ook al sinds het begin der twintigste eeuw over de eerste Veldegemse telefoon met het nummer 21. Daarenboven zou Elodie Modde (echtg. Vanhollebeke) vanaf januari 1925 de gemeentelijke burgerlijke stand verzorgen, samen met de bevoegde schepen August Keirsebilck.

¹⁵ Edmond Vanhollebeke, ° Zedelgem 10 juni 1871, + Veldegem 15 nov. 1938. Was getrouwd met Elodie Modde (dochter van Frederik), ° Zedelgem 8 juni 1874, + Veldegem 27 oktober 1964. Zij waren de uitbaters van herberg De Casino, waar het gemeentehuis gevestigd was.

Mon Vanhollebeke

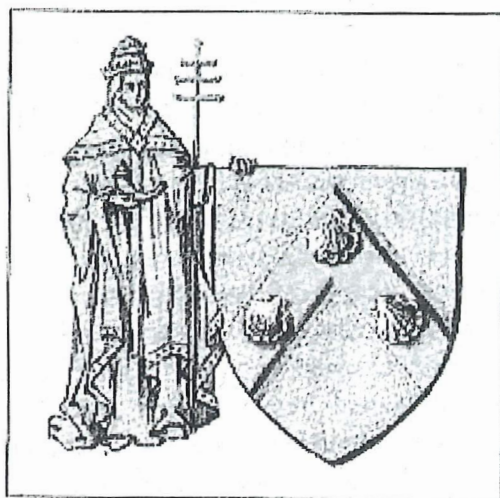

Elodie Modde

Onderwijzer Janssens, dienstdoende secretaris en enige 'intellectueel' in de gemeentelijke administratie, ontwierp zelf een wapenschild voor Veldegem. Op 16 november 1923 deed hij een voorstel. Hij had het opgebouwd met het wapen van Zedelgem (=moedergemeente), met een zilveren rondvlak in elk der bovenste hoeken (=Aartrijke) en een groene boom in de punt (=Torhout). Dit voorstel werd verworpen. Uiteindelijk zou het nieuwe wapen pas in de gemeenteraadszitting van 8 juli 1927 aanvaard worden (ondertussen was Jules Janssens zelf burgemeester geworden) met... "veld van goud met roode keper waarop drie zilveren schelpen met ooren; zilveren rondvlak in elk der hoeken boven de keper." Uiteindelijk werd het schild gehouden door een Sint-Cornelius van zilver.

Dit voorstel werd bij Kon. Besluit van 23 september 1931 geofficialiseerd. Het Besluit werd gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 16 oktober 1931.

*Wapenschild van
Veldegem*

Veldegem, een werkzame gemeente

Op 1 januari 1921 telde het zelfstandige Veldegem 2508 inwoners, wat zou aangroeien tot 2684 in 1935. In 1903 had de familie Baratte haar Veldegemse gronden van de hand gedaan, waardoor heel wat Veldegemnaren de gelegenheid hadden gekregen een eigen stukje grond of grotere partijen bos- of landbouwgrond te verwerven. In de twintiger jaren stonden geregeld bouwaanvragen op de dagorde van het Veldegemse schepencollege.

Voor zijn 'steenbranderij' in de sectie Bosscherij kreeg Frederik (=Frut) Vandendriessche op 27 mei 1924 van het college van burgemeester en schepenen een vergunning.¹⁶ Vermoedelijk lag die steenoven op de plaats van de oude gedempte steenovenput (Halvuurdreef, ten zuiden van het huidige kerkhof).

Klein werk leverde de nieuwe gemeente Veldegem in de vorm van per beurt vergoede activiteiten. Naast een voltijdse

¹⁶ Verslagboek Schepencolleges Veldegem 1921-1939, Gemeentelijk Archief Zedelgem, 27 mei 1924. Verder afgekort SC.V., G.A.Z.

gemeentesecretaris en een veldwachter, beschikten zowel de gemeente als de C.O.O. over een deeltijdse ontvanger, een secretaris van de C.O.O. en een bediende van de burgerlijke stand. Voor deze laatste job koos de gemeenteraad op 15 januari 1925 Elodie Modde, echtgenote van Edmond Vanhollebeke (baas van de herberg-gemeentehuis De Casino). In 1928 wees de arrondissementscommissaris de gemeente terecht omdat de registers van de burgerstand onder de witte vlekken zaten. Die waren afkomstig van het bleekwater waarmee Elodie de fouten had gewist.¹⁷ Burgemeester Janssens diende de vrouw daarvoor terecht te wijzen en te dreigen met strenge maatregelen en het aanstellen van een andere bediende. De eerste Veldegemnaren die klusjes voor het gemeentebestuur mochten opknappen waren Camiel Coudenys (kleine herstellingen)¹⁸, Laurent Coudenys (boodschapper à 2 fr. per uur)¹⁹, meester Ferdinand Hillewaere (opmaken dossiers ouderdomspensioenen)²⁰, Charles Beselaere (nummeren van de huizen à 200 fr.)²¹, Leon Maertens (roeper van de gemeente voor een periode van 2 jaar en een vergoeding van 60 fr. Deze taak zal later door de veldwachter uitgeoefend worden)²², August Dedecker (onderhoud van het kerkhof à 1,5 fr. per uur)²³. In de kerk deed gemeenteraadslid en boomsnoeier Isidoor David dienst als “suisse”.

Grote werkverschaffers waren er in de jaren twintig te Veldegem niet. De Zedelgemse industriële bedrijvigheid trok wel wat volk, maar het gros van de mannelijke bevolking bleef zoals voor de Eerste Wereldoorlog, actief in de seizoensarbeid in Frankrijk. Tussen de ‘campagnes’ door werd er vooral in de bouwsector gewerkt.

¹⁷ GR.V. (1921-1939, 3 augustus 1928, G.A.Z.

¹⁸ GR.V. (1921-1939), 27 augustus 1921, G.A.Z.

¹⁹ GR.V. (1921-1939), 10 september 1921, G.A.Z.

²⁰ ibidem

²¹ ibidem

²² GR.V. (1921-1939) 16 januari 1923, G.A.Z.

²³ GR.V. (1921-1939) 24 augustus 1923, G.A.Z.

Veldegem telde vooral veel 'kleine landgebruikers', kleine boeren die op enkele hectares overleefden. Elk jaar tasten zij op hun land een kleine 'schelf' van korenschoven, vrucht en trots van een jaar noeste arbeid, legden zij een greppel aardappelen en bieten aan voor de dieren in de komende winter. Echt grote landbouwuitbatingen telde Veldegem niet. De schrale zandgrond, het bosgebied en de wanordelijke en verspreide bewoning lieten dit ook niet toe.

In 1927 besliste de gemeenteraad de gemeente te elektrificeren en dit toe te vertrouwen aan "eene maatschappij". Het lastenboek daarvan werd opgemaakt door Jan Beke uit Brugge.²⁴ Op 3 augustus 1928 vroeg Centrales Electriques des Flandres et du Brabant om een ondergrondse, elektrische hoogspanningskabel op het grondgebied te mogen aanleggen. De bedeling van elektrische energie werd aanbesteed en verder sectoraal uitgevoerd.

Van schoolmeesters en 'bustjekappers'

Door de invoering van de leerplicht, kende het lager onderwijs na Wereldoorlog I een ware explosie. De vijfde Organieke wet op het Lager Onderwijs (19 mei 1914) verplichtte de gemeenten niet langer de vrije scholen op hun grondgebied te subsidiëren. De onderwijzers (onderwijzeressen) van alle netten werden qua bezoldiging gelijkgesteld, maar zij moesten dan ook de vereiste diploma's kunnen voorleggen en staatscontrole op de schoolprogramma's aanvaarden.²⁵ De leerduur werd van 12 op 14 jaar gebracht. Dat betekende de start van de vierde graad.

Deze wet werd pas in 1918 van kracht. Door de leerplichtverlenging zowel als de geboorte-explosie nam het aantal leerlingen na de Eerste Wereldoorlog enorm toe. Op 1 maart 1929 vroeg Camiel Decuyper (hoofdonderwijzer te Veldegem sinds

²⁴ GR.V. (1921-1939), 8 december 1927, G.A.Z.

²⁵ Theo LUYCKX prof. dr., *Politieke Geschiedenis van België*, Elsevier, Brussel, Amsterdam, 1964. Zie p. 269-270.

Camiel Decuyper
hoofdonderwijzer

1921) de ontubbeling van het eerste leerjaar van de gemeenteschool aan. Ook in de vrije basisschool voor meisjes voltrok zich hetzelfde scenario: toename van het aantal leerlingen en nood aan grotere en comfortabeler klaslokalen. In de gemeenteschool moesten 4 onderwijzers na de oorlog met dezelfde personeelsbezetting als voor de oorlog een graad meer voor hun rekening nemen. Nog merkwaardiger was de opdracht van de twee gediplomeerde kloosterzusters die samen alle lagere klassen tot en met de vierde graad voor zich kregen. Pas in 1933 werd de oude klas van de legendarische zuster Albine gesloopt, de speelplaats uitgebreid en 3 klassen met keuken gebouwd voor de huishoudkunde. Aan deze school was daarenboven ook een

kleuterafdeling verbonden (voor jongens en meisjes vanaf drie jaar) en een 'spellewerkschool'.²⁶

Eén van de eerste realisaties die de nieuwe burgemeester Jules Janssens door de gemeenteraad liet goedkeuren, was de oprichting van een avondschool voor jongelingen boven 14 jaar. Die moest 'de opvoeding bevorderen, vakkennis vermeerderen in landbouw, groenteteelt, hoenderkweek, teekenen enz...' (Gemeenteraad Veldegem, 18 maart 1927). Nochtans was deze idee afkomstig van kersvers gemeenteschoolonderwijzer Michiel Garsbeke. Op 26 oktober 1922 had hij daartoe al aan het gemeentebestuur een subsidie van 200 tot 300 fr gevraagd. De raadsleden Isidoor David, Jozef Bogaert en Désiré Jonckheere schoten dit voorstel toen af met de bemerking dat die lessen "van geen nut zouden zijn voor de landbouwers en dat de boeren er niet slechter aan toe zouden zijn zonder die lessen!" In de gemeenteraadszitting van 27 november 1924 stelde hetzelfde raadslid Bogaert dan weer de vraag of de gemeenteschool geen leerlingen ouder dan 14 jaar verder onderwijs kon verstrekken, wat op een prompte weigering van hoofdonderwijzer Decuyper stootte.

Een grote plaag in de lagere scholen vormde de grote absentie van leerlingen. Zij werden thuis vooral ingezet op het land. Speciaal voor zonen van landbouwers die in de aardappelooft mee konden helpen, werd de grote zomervakantie van omstreeks 20 augustus tot einde september georganiseerd. De gemeenteraad had trouwens enige bevoegdheid om de grote vakantie aan plaatselijke noden aan te passen.

Ook op het vlak van hygiëne en gezondheid had de school een rol te vervullen. In de beide Veldegemse onderwijsinstellingen werd een 'schooltoezienaar' aangesteld. In de gemeenteschool kwam dr. Leuridan uit Torhout de gezondheidstoestand en de hygiëne van de leerlingen onderzoeken. In de meisjesschool nam de Zedelgemse arts dr. Camiel Vandevoorde deze taak op zich. Vooral de bestrijding van de gevreesde pokken maakte deel uit van hun

²⁶ GR.V. (1921-1939), zie bv. 28 oktober 1921 en 27 december 1933.

opdracht.²⁷ Veldegem zelf beschikte noch over een eigen huisdokter noch over een apotheek.

In het interbellum besteedde de gemeente Veldegem relatief veel geld aan haar onderwijs, wat zwaar ging wegen op haar begroting. Naast de verplichte financiering van haar gemeenteschool, subsidieerde ze op gelijke basis verwarming en onderhoud van de vrije aangenomen meisjesschool. Op 28 oktober 1922 keurde de Veldegemse gemeenteraad onder andere de aankoop van 1500 kg kolen voor de meisjesschool goed.

(vervolgt)

Bertrand Denys
Klaprozenlaan 13
8210 Loppem

Herkomst van de foto's:

- De afbeeldingen van Joseph Dewaele, August Keirsebilck, Jules Janssens, Edmond Vanhollebeke en Elodie Modde komen uit de programmabrochure bij het toneelstuk "De Sjiekebieters" (auteur: Ignace Goethals).
- Henri Vandierendonck, foto: Omer Vandierendonck (Veldegem)
- De foto van Camiel Decuyper komt uit de brochure "50 jaar musiceren. Hoe het allemaal begon. Koninklijke Harmonie Kunst na Arbeid Veldegem 1945-1995", p. 7.
- Het kaartje werd gekopieerd uit: *Dit is West-Vlaanderen: steden, gemeenten, bevolking, 1959-1962*, zie Veldegem.
- De foto van baron R. van Zuylen (burgemeester) en Alfons Van Mullem (pastoor) komt uit het boek van Luc Bonduel: *Het Zedelgem, Veldegem, Loppem en Aartrijke van toen*, Uitg. Marc Van de Wiele, Brugge, 1983, p. 65.

²⁷ GR.V. (1921-1939), 18 december 1921.

Bijlage:

AANSTELLING
eerste secretaris, veldwachter en ontvanger
van de gemeente Veldegem

Secretaris Wedde: 4.000 fr	Veldwachter 1.200 fr + duurtetoeslag	Ontvanger 2.000 fr
27 mei 1921 dd. sec. J. Janssens		
2 juni 1921 Oproep op 5 juni na de hoogmis; plakbrief; 4 kranten; Kandidaten vóór 15 juni	2 juni 1921 Kand. vóór 15 juni binnen; G.R. stelt kand. voor.	2 juni 1921 Kand. vóór 15 juni.
17 juni 1921 Arrond. Com. regelt examen.		
16 augustus 1921 11 kand. / G.R. kiest Janssens (5st) en Julien Verkeyn	16 augustus 1921 12 kand. G.R. kiest Cam. Cools en Cam. Moeyaert	16 augustus 1921 9 kand. G.R. kiest: Cam. Devos (7 st) Alberic Willaert (1 st)
28 oktober 1921 Janssens legt eed af.		
18 december 1921 Benoeming Janssens verbroken, hoewel al op verscheidene niveaus bekend gemaakt; 3 nieuwe kand.; voorlopige benoeming Janssens	18 december 1921 Afwijzing 2 kand. Nieuwe kand. vóór 3 jan. '22	
20 januari 1922 Nieuw examen uitgeschreven.	20 januari 1922 Voorstel afgewezen; 11 kand. G.R. kiest Cools/Moeyaert	20 januari 1922 4 kand., 3 geslaagd; I. Eecloo benoemd.

	3 maart 1922 Voorstel van 20.01 verbroken; G.R. beslist Cools/Moeyaert opnieuw voor te stellen	
	4 april 1922 C. Moeyaert doet 'n beroep op kon. Elisabeth; dd. Burg. Keirsebilck en A. Meuleman bij gouverneur die dreigt met commissaris.	4 april 1922 I. Eecloo legt eed af.
5 mei 1922 G.R. stelt J. Verkeyn voor (5/5)	5 mei 1922 Voorstel 3 maart verbroken; G.R. stelt eenparig opnieuw Cool/Moeyaert voor.	
14 juli 1922 Voorstel Verkeyn verbroken.		
7,11 en 15 sept. 1922 Voorstel J. Verkeyn (5/8 st.)	15 september 1922 Voorstel Cools/Moeyaert bevestigd.	
26 oktober 1922 Voorstel J. Verkeyn verbroken.	26 oktober 1922 Voorstel Cools/Moeyaert verbroken.	
16 januari 1923 G.R. stelt Emiel Depuydt voor (6/8)	16 januari 1923 Voorstel Cools/Moeyaert	
12 februari 1923 Arron. Com. vraagt waarom Veldegem niet reageert op vernietig- ing	???? Voorstel verworpen.	

	22 november 1923 Voorstel Cools en K. Vanhaverbeke	
	31 mei 1924 Vanhaverbeke niet aanvaard; Nieuwe kandidaat: H. Vandierendonck (5/8)	
17 juni 1924 Examen (Is. Eecloo kand.)		
	8 juli 1924 Cools/Vandierendonck op examen bij Decuyper	
	1 augustus 1924 Henri Vandierendonck benoemd tot veldwachter	
14 augustus 1924 Voorstel: Is. Eecloo (7/9) aangesteld;		
22 april 1925 Is. Eecloo legt eed af		22 april 1925 Ontslag Eecloo Oproep kandidaten.
		5 juni 1925 Examen Modest Vandieren- donck
		29 juli 1925 G.R. kiest M. Vandierendonck en niet C. Devos!
		15 februari 1926 M. Vandierendonck legt de eed af.

Waar zit Jules Janssens ondertussen?

Op 11 juni 1925 wordt hij secretaris/ontvanger van de COO.

MARTINUS OMMESLAGH UIT AARTRIJKE

VOOR DE RECHTERS VAN HET BRUGSE VRIJE (1758)

Danny Everaert, Loppem.

Historisch kader.

De geschiedenis van Martinus Ommeslagh situeert zich in de tijd van het Oostenrijks bestuur over de zuidelijke Nederlanden. Keizerin Maria Theresia (1740-1780) bestuurde onze gewesten via haar vertegenwoordiging in Brussel. De parochies van Groot-Zedelgem hadden hun lokale besturen en lagere rechtbanken maar regionaal-administratief behoorden zij grotendeels tot het zogenaamde Brugsche Vrije, (de heel ruime omgeving van Brugge, en niet de stad zelf). Het Vrije werd bestuurd door drie Schepenbanken die ook de rechterlijke macht hadden voor de meeste misdrijven die binnen het Vrije of door een onderdaan van het Vrije werden gepleegd.

De schepenen-rechters van het Vrije hadden een gevreesde reputatie. Landlopers, bedelaars en kleine dieven lieten zij geselen of bij herhaling van de feiten brandmerken en verbannen. Wie zijn professie (beroep) maakte van stelen of erge feiten had bedreven riskeerde de doodstraf door ophanging. Dergelijke (en nog zwaardere) lijfstraffen werden uitgevoerd op de Brugse Burg door de beul (of scherprechter) die ook de vonnissen van de stad uitvoerde.

Geseling, brandmerking, ophanging en radbraking vonden plaats op de zaterdagse marktdag om ook veel volk uit het omliggende te lokken want die lijfstraffen waren ook bedoeld als afschrikking

voor de anderen, met de woorden van de vonnissen: 'andere in exempel'.

De Schepenbank zetelde in het Landhuis van het Brugsche Vrije op de Burg waar nu ondermeer het stadsarchief is ondergebracht. In de 'Schepenzaal' met de beroemde schouw van Keizer Karel, waar ooit kleine en grote criminelen met bezwaard gemoed werden voorgeleid, schuiven tegenwoordig toeristen aan uit de hele wereld.

De schepenen waren heel streng in het bestrijden van de misdaad maar hadden (zeker in de 18de eeuw) de bedoeling om redelijk en rechtvaardig te oordelen volgens de aloude gebruiken. Zo werd in een crimineel proces heel wat, als het ware ter rechtvaardiging, op papier gezet. Elke procesbundel bevat de precieze vragen aan de beschuldigde en zijn antwoorden, de beslissing van de schepenen en het uitgebreide vonnis (een soort akte van beschuldiging) die de hele zaak opnieuw tot in detail samenvat en het oordeel rechtvaardigt. Die processen werden gebundeld in grote registers, de zogenaamde 'Crimboucken'.

De rechtszaak tegen Martinus Ommeslagh van Aartrijke staat te lezen in het 'Crimbouck' 17026 folio 13 e.v. in het Rijksarchief Brugge.

Een simpele jongen op het verkeerde pad.

Martinus Ommeslagh, in Eernegem geboren als zoon van Lodewijk, groeit op in Aartrijke bij zijn moeder in een huisje op het land, ver van kerk en school. De jongen is wat achterlijk en sukkelt met een 'kwaad been'. Bij voorkeur doolt hij rond in de bossen van Aartrijke en Wijnendale. Hij lijkt voorbestemd om

boerenwerkmán te worden en om door de anderen niet au sérieux te worden genomen.

Als Martinus Ommeslagh aan een landse herberg voorbijhínt, gebeurt het dat pleziermakers hem naar binnen roepen. Ze laten hem grote pinten bier drinken en lachen nadien om zijn dronkenmansmanieren. Het duurt niet lang of de jongen raakt verslaafd aan die roes die hem optilt en veel doet vergeten.

Pieter Hollevoet uit Aartrijke zet de kerel, die nu al negentien is, aan het werk op zijn hoeve. Misschien is het uit medelijden. Al kan Martinus alleen maar brabbelen in plaats van spreken, werken is voor hem beter dan lanterfantén, weet een verstandige boer. Maar kort voor Lichtmis 1757 loopt het mis. De hoeve Hollevoet staat in rep en roer. De boerin kermt en slaat de handen naar de hemel. Al haar spaargeld, nochtans veilig in de slaapkamer verstopt, is verdwenen. Knecht Ommeslagh is die dag niet komen opdagen en is de eerste verdachte. Waar hangt die kerel uit? Dan verneemt de boer dat de knecht zich in Torhout ophoudt. Iemand heeft er hem zien rondhíngen van herberg naar herberg. Hollevoet haast zich naar Torhout.

Lang moet hij niet zoeken. Uit een taverne bij de kerk is de dolle pret tot buiten te horen. Martinus staat er te molenwieken in het midden van luidruchtig gezelschap. Baas Hollevoet scheldt hem de huid vol en keert zijn zakken binnenstebuiten. De zilvermunten rollen op de grond. Hollevoet raapt en telt. Van de boerin haar spaargeld ter waarde van twee pond is de kleine helft verteerd... meer dan honderd stuivers. Voor een halve stuiver kreeg men in die tijd al een half glaasje jenever. Martinus en zijn vrienden hebben duidelijk volle glazen gedronken. Dat was in oktober 1757.

Als einde maart de lente in de lucht zit, wil ook Isedoor Lambrecht uit Koekelare die zonderlinge jongen een kans geven bij het

voorjaarswerk. Sloten uitdiepen. Met spade en schop wroeten in regen en wind. Vier maanden houdt de kerel het vol. Dan voelt hij weer die lust opkomen om zijn duivels te ontbinden en in wild drinkgelag alles te vergeten. Hij weet waar vrouw Lambrecht de sleutel van haar koffer bewaart. In de koffer liggen 24 schellingen, zilvermuntjes waarvan twintig de waarde hebben van een pond. Martinus staat weer in de herberg en heeft meer dan een pond op zak. Hij voelt zich de koning te rijk en trakteert zichzelf en al wie met hem wil tikken. Tot ineens zijn boer binnenstormt en hij zijn zakken moet laten aftasten. Van de 24 schellingen blijven er nog acht over. Eén schelling is zowat het dagloon van een goedgebetaalde landwerker. In een halve dag heeft Martinus het dagloon van zestien knechten verteerd.

Denkt die jongen op die manier te kunnen doorgaan? Neen, denken doet hij helemaal niet. Hij loopt alleen maar rond in de bossen en heeft nu en dan honger en dorst. Dan moet hij aan iets zien te geraken. Bijvoorbeeld op de hoeve van Van Slembrouck in Aartrijke waar hij de weg kent want hij heeft er vroeger nog korte tijd gewerkt. Eén van de kinderen heeft de knecht van vroeger uit het huis zien weglopen. Als Martinus vier dagen later doodgemoedereerd weer langs komt, grijpen Van Slembroucks knechten hem vast. De boer laat de dief 'coorden en binden' en levert hem uit aan de politie van Koekelare. Maar bij het overbrengen naar Ichtegem laat de politieman – onbegrijpelijk- de kerel ontsnappen. Ommeslagh verdwijnt opnieuw in de bossen van Ichtegem en Wijnendale.

Arrestatie.

Allerheiligen is voorbij. De laatste blaren vallen. Kilde en vochtigheid slaan toe. Slechte tijd voor wie zich in een bos verschuilt. Tot drie keer toe krijgt Joachim Cockeeuw in Aartrijke een dief over de vloer. Toevallig telkens als iedereen van huis is. De dief moet de handel en wandel van de huisgenoten scherp in de

gaten houden of... kennen van vroeger. Ommeslagh heeft ooit ook korte tijd bij Cockeeuw gewerkt. Zou het kunnen dat die duivelse kerel...? Boer en boerin zijn dubbel waakzaam. Als zij de volgende zondag van de hoogmis terugkeren, zien zij iemand in de buurt van hun woning hinkend naar het bos lopen. Ommeslagh! Binnen wordt vastgesteld dat nu een koffer op zolder werd opengebroken. Gelukkig stak er geen geld in want in totaal zijn de Cockeeuws al acht ponden lichter gemaakt, heel vermoedelijk door hun vroegere knecht. Nu is het genoeg geweest.

Weer leggen politiemannen zich op de loer maar de dief lijkt wel van de aardbodem verdwenen... tot er ineens achter hun rug, in Brugge zelf, een landloper wordt gesignaleerd die aan de beschrijving van Martinus Ommeslagh beantwoordt. Hij heeft er met verdacht groot geld een hele winteruitrusting gekocht: twee jassen, hemden en schoenen. Neemt hij zijn voorzorg om in open lucht te overwinteren? In de stad is de Aartrijkenaar minder thuis dan in het bos. De stadspolitie heeft zijn signalement en een paar dagen later wordt de kerel opgepakt... waar anders dan in een herberg.

Eerste veroordeling.

Vermits de diefstallen buiten de stad werden gepleegd, zal het geval Ommeslagh door de Schepenbank van het Brugse Vrije worden behandeld. De schepenen zullen die drieste jongen een lesje geven dat hij zich lang zal herinneren.

Op 27 november 1757 wordt hij op het schavot gebracht dat voor de gelegenheid staat opgesteld voor het Landhuis van het Vrije op de Burg. Daar zal hij worden 'gefustigeerd' of gegeseld 'ter discretie van de schepenen'...d.w.z. zolang als de aanwezige schepenen het nodig achten.

Het is zaterdag en marktdag in Brugge. De marktgangers dringen nieuwsgierig dichterbij en lachen om de pijnlijke snoet die de 'patiënt' trekt bij de eerste slag van de wissen op zijn blote rug. Dan tellen zij -luidop in koor -de slagen mee. De beul maakt er een echte vertoning van. Tijdens de geseling draagt die jongen van Aartrijke een strop rond de hals. Iedereen weet wat dit wil zeggen. Als hij het waagt om opnieuw te beginnen, wordt hij gehangen.

De pret voor de toeschouwers kan niet op want na de geseling moet de gevangene, luidens het vonnis, ook nog worden gebrandmerkt met de 'waepenen van den Lande'. De beulsknecht heeft het ijzer met het wapen van het Brugse Vrije gloeiend gemaakt en nu schroeit de beul dat ijzer in het levende vlees van Ommeslaghs rug. Zo zal men overal van die rug kunnen aflezen dat de kerel ooit in Brugge in aanraking is geweest met het gerecht. Hij draagt van nu af aan zijn strafregister overal mee.

Om die jonge dief voor altijd kwijt te zijn, hebben de schepenen ook bepaald dat hij levenslang wordt verbannen uit 'de gehoorsaemhey van haere majesteyt'. Hij mag nooit nog worden aangetroffen in het gebied waar gehoorzaamheid is verschuldigd aan de Oostenrijkse vorstin.

Een officier (politieman) van de Schepenkamer begeleidt de jongeman in zuidelijke richting tot op 'de fransche aerde' en wijst hem waar zijn vrijheid ligt... dààr, het Franse gat in. Eén stap terug betekent de galg. Zou die jongen dat nu begrepen hebben?

Origineel van eerste vonnis.

Naer Lectura ende Rapport wiert gheresolveert
Den gedungenen martinus ommeslagh op saterdag
Eerstcommende en acht daghen te laeten brengen
Voor den Landts huysse ende aldaer met den bast
Aen den haels gefustigeert te worden ter discretie
van Schepenen midtsg(ad)ers ghebrantmerckt met de
Waepenen vanden Lande bannende hem teynden dies
Uyt de gehoorsaemheyt van haere majesteit sijn(en)
Leven langh ghedeurende met interdectie van meer
Daer binnen te commen op peine vande galge
Condemnerende hem voorts inde costen ende misen van justitie
Ter tauxatie in camer den 18 9bre(nov.)

Omzetting origineel vonnis:

Naer lecture ende rapport wiert gheresolveert

Den gevangenen martinus ommeslagh op saterdag

Eerstcommende en acht daghen te laeten brengen

Voor den ladtshuysse ende aldaer met den bast

Aen den haels gefustigeert te worden ter discretie

van Schepenen midtsg(ad)ers ghebrantmerckt met de

Waepenen vanden Lande bannende hem teynden dies

Uyt de gehoorsaemheyt van haere majesteit sijn(en)

Leven langh ghedeurende met interdectie van meer

Daer binnen te commen op peine vande galge

Condemnerende hem voorts inde costen ende misen van justitie

Ter tauxatie in camer den 18 9bre(nov.)

Tweede vonnis.

In Aartrijke en omgeving mogen ze nu wel op beide oren slapen. Van die nachtmerrie, het spook uit de bossen tussen Ichtegem en Wijnendale, zijn ze voor goed verlost. Ommeslagh is het Franse gat in. Als hij ginder ook zijn lange vingers toont, zullen ze hem wel ringeloren.

Maar nauwelijks een paar maanden later , in januari 1758, rijdt Martinus alweer over de tongen van zijn dorpsgenoten. In Hoogdele zou hij op het hof van een zekere Joannes De Grendele overnacht hebben in de schuur en vertrokken zijn met een 'blauwenaersche (blauwachtige) casacke (jas) en veste' van de 'domestique'. Die knecht, een zekere Michiel Lepoûtre, was achter de dief aangegaan en in Roeselare had hij hem zijn 'casacke' weer kunnen uittrekken. Het lijkt wel een herhaling van wat vroeger was gebeurd. Als Ommeslagh nu maar uit de buurt blijft.

Spoedig zijn er geruchten dat Martinus in die strenge wintermaanden bij zijn moeder is komen schuilen. Hij kan zich niet in leven houden met de droge korsten die de Fransen hem gunnen bij het bedelen en hij besterft het van de koude. Hij is teruggekeerd naar het warme nest van moeder. Maar dat is tegen de wet. Iemand draagt de jongen aan en in maart 1758 wordt Martinus Ommeslagh gearresteerd in het huis van zijn moeder.

Weer staat de jongen uit Aartrijke voor zijn rechters in Brugge. Tot zijn ontlasting mompelt hij dat hij in andere landen zijn brood niet kon vragen vanwege zijn 'quaedt ofte seer been' en naar moeder was teruggekeerd. Ook wist hij niet goed wat die verbanning juist inhield... waar hij wél en waar hij niet mocht komen.

De heren vragen of die geseling met een koord rond de hals niet duidelijk was? Nu hij is teruggekeerd moet hij volgens de oude gebruiken door de scherprechter worden opgehangen.

De heren overleggen. Misschien hebben ze ook wel gezien dat die jonge plattelander niet tot de gezegensten op deze wereld behoort. Heeft hij ze wel alle vijf? Tenslotte heeft hij geen nieuwe diefstallen binnen het Vrije gepleegd.

Voor één keer zullen ze hun mildheid laten spreken. Martinus Ommeslagh krijgt een nieuwe kans. Hij wordt alleen veroordeeld ... om het vroegere vonnis van verbanning stipt te onderhouden. Zoniet... wordt de straf met de koord aan de galg onverbiddelijk uitgevoerd.

Er staat de Aarrijkenaar niets anders te doen dan buiten de grenzen zijn brood te bedelen... te zwerven in een vreemde streek, van hooiopper naar hooiopper, van schuur naar schuur, bestendig op zijn hoede voor kwade waakhonden en boeren.

Laatste vonnis

Nog geen drie maanden later spookt het weer in Aarrijke. Op een nacht is in de stal van Joachim Cockeeuw de 'coebelle' afgesneden van een 'coebeeste'. Diezelfde nacht is ook bij Pieter Hollevoet iemand binnen geweest. Het hele huis werd overhoop gehaald. Geld werd niet gevonden maar uit de 'spinde' (voorraadkast) is wat brood ontvreemd en 'voor een stuyver touback'. Dit is duidelijk het werk van iemand die op de dool is en gebrek lijdt. Dadelijk wordt aan Martinus Ommeslagh gedacht. De politie is niet eens verbaasd hem bij zijn moeder aan te treffen.

Wie wel verbaasd opkijken als ze weer van die Ommeslagh horen, zijn de schepenen van het Brugse Vrije. Sinds mensenheugenis

heeft niemand het gewaagd een dubbele verbanning te trotseren. Dat is pure 'vilipendentie' of minachting van het wettelijk gezag.

Martinus Ommeslagh staat opnieuw in de fameuze Schepenkamer van het Landhuis op de Burg. Hij heeft geen oog voor de *'beroemde schouw van het Vrije'* nochtans *'een geraffineerd beeldhouwwerk in hout, marmer en albast, verheerlijking van Keizer Karel'*... Begrijpt hij wel waar hij zich bevindt en wat er nu kan gebeuren?

Gewillig bekent hij de diefstal van een koebel bij Cockeeuw en ook dat hij bij Hollevoet op zoek was naar geld en wat brood en tabak heeft weggenomen en bovendien ook nog alle tabaksplanten uit de hof. Ook bij Pieter Boone had hij uit de broekzak van een knecht veertien stuivers gestolen.

De rekening is snel gemaakt. De Heren oordelen dat de kerel zijn onverbeterlijke levenswandel heeft hernomen en er zijn 'professie' (beroep) blijft van maken zijn evenmens te bestellen. Vooral heeft hij door zijn dubbele banbreuk een grote minachting getoond voor de justitie. Dit kan niet geduld worden in een 'land van rechte' 'zonder condigne straf'. Die 'condigne' of waardige straf is de dood aan de galg.

Zaterdag 2 december 1758 klaart voor Martinus Ommeslagh de laatste dag. In de vroege ochtend zijn twee schepenen hem in de gevangenis komen aanzeggen 'dat de rechter over zijn tijdelijk leven hadde gedisponeerd'...De jongen is nog met die vreemde woorden bezig als een pater Recollect wordt binnengeleid. Veel woorden en drukke gebaren.... Het lijkt wel of Martinus zijn eerste communie moet overdoen. Dan gaat het te voet uit het Pandreitje naar de Burg. In dat grote gebouw waar hij vroeger al is geweest,

wordt hem nu een brief voorgelezen met veel moeilijke woorden. Hij hoort voortdurend zijn naam... Martinus Ommeslagh, zoon van Lodewijck en herkent de namen van zijn streekgenoten, allemaal boeren bij wie hij vroeger nog heeft gewerkt... Pieter Hollevoet, Isedoor Van Slembrouck, Joachim Cockeeuw ...en dat hij, Martinus Ommeslagh, zoon van Lodewijck, onlangs bij Cockeeuw in de stal een koebel had afgesneden en veertien stuivers gestolen uit de broekzak van de knecht van Pieter Boone.

Als hij weer in het licht stapt van de dag... staat het Burgplein vol volk met gezichten die passen bij een zaterdagse marktdag. Hij wordt een ladder opgeduwd tot op de hoogte van een klaarhangende lus. De Burg valt stil. Beseft Martinus Ommeslagh nu dat het menens is? De strop gaat rond zijn hals. De verschrikking staat ineens in zijn ogen. Hij krijgt een stomp in de rug en hangt. Een ogenblik lijkt het of hij met zijn voeten steun zoekt op de lucht.

Enkele minuten later rijdt de galgenkar door de Smedenpoort naar Sint-Andries. In de buurt van de Heirweg naar Diksmuide op de 'plaetse patibulaire' of het galgenveld zal het lijk van de terechtgestelde misdadiger worden tentoongesteld op een karrenwiel boven op een paal... als aas voor eksters en kraaien... en als voorbeeld voor de anderen, 'andere in exempel'.

Martinus Ommeslagh was bij zijn terechtstelling twintig jaar jong.

Origineel doodvonnis.

Naer lecture ende rapport wierdt gere;
Solveert op saterdagh naestcommende martinus
Omneslagh te laeten brenghen voor den
Landshuyse ende aldaer gestraft te worden
Met den bast tot datter de doot naer
Volghe mitsgaeders desselfs doode lichaem
Getransporteert te worden ter plaetse patibulaire
Confisquerende alle syne goederen soo meuble
Sijn voor soo veel die confiscatie sijn
Justitiae behoort de costen sijn inden van
Justitie te tontate aedoreu gdeduceers
Ja itaen in fauor den 28 gbe 1759

6
bV dandewalle

Omzetting doodvonnis:

Naer lecture ende rapport wierdt gere-
Solveert op saterdagh naestcommende martinus
Omneslagh te laeten brenghen voor den
Landshuyse ende aldaer gestraft te worden
Met den bast tot datter de doot naer
Volghe mitsgaeders desselfs doode lichaem
Getransporteert te worden ter plaetse patibulaire
Confisquerende alle syne goederen soo meuble

Als immeuble waer die gestaen en geleghen
Syn voor soo veele die confisquabel syn
S'heerens behoeve de costen en misen van
Justitie ter tauxatie alvooren gededucceert
Actum in camer den 28 (novem)9bre 1758.

Ommeslagh. Nabeschouwing.

De twintigjarige Martinus Ommeslagh was duidelijk geen sluwe dief. Hij handelt in een opwelling zonder veel overleg. Hij steelt enkel op plaatsen die hij goed kent, bij voorkeur bij een oud-werkgever. Dit maakt hem telkens als eerste verdacht en tot drie keer toe kan de bestolene hem achterhalen en restitutie eisen.

Ook van die verbanning 'uit de gehoorzaamheid van Hare Majesteit' heeft hij niet alles en zeker niet de draagwijdte begrepen. Het werd die ongeletterde jongen ook niet gemakkelijk gemaakt. Wel brengt een officier van de Schepenbank hem na het eerste vonnis naar de grens en wijst waar ze Frans spreken maar hij voegt eraan toe dat de banneling ook naar 'het Iepersche en omliggende platsen' mocht trekken.

(Zes maanden eerder was inderdaad een verbond gesloten tussen Oostenrijk en Frankrijk waarbij het Ieperse aan Frankrijk was beloofd voor het geval Oostenrijk met Franse steun in het Oosten Silezië zou terugkrijgen van Pruisen. Zelfs de ambtenaar van de schepenbank had dat spelletje internationale politiek niet goed begrepen en dacht dat Ieper nu Frankrijk was. In feite werd de voorwaarde voor het wegschenken van Ieper nooit vervuld en bleef het Ieperse aan Oostenrijk.)

De verbannen zwerver mocht zich niet in Hooglede ophouden. Vanzelfsprekend mocht hij nog minder naar Aartrijke terugkeren. Maar daar woonde zijn moeder die haar groot kind in bescherming zou nemen.

Voor ons gevoel werd Martinus Ommeslagh hard aangepakt. Maar we moeten bedenken dat verdediging van eigendom in de 18de eeuw een prioriteit was. 'Domestique diefstallen' (door dienstpersoneel) werden streng beteugeld want de rechters waren rijke burgers die zelf een huis vol knechten en meiden hadden. Ook bestond weinig begrip voor recidivisten, voor wie dus in de misdaad herviel. Het uitgebreide vonnis noemt Martinus Ommeslagh 'onverbeterlijk' of 'incorrigible'. (Het vonnis schrijft 'incorrisibel', met 's'... zoals Brugge altijd die Franse 'gi' heeft uitgesproken.)

Het twee keer schenden van een verbanning was ongehoord . Als de rechters geloofwaardig wilden blijven en zichzelf au sérieux wilden nemen, konden zij niet veel anders dan de strengste straf uitspreken.

Jammer voor de jonge Aartrijkenaar was in zijn tijd nog niet de psychologische benadering van wie afwijkend gedrag vertoont van toepassing. Begrippen als erfelijke belasting, verminderde verantwoordelijkheid, ontoerekeningsvatbaarheid of verzachtende omstandigheden in het algemeen... waren nog niet uitgevonden.

Toch was in die tweede helft van de 18de eeuw - onder invloed van de voortschrijdende redelijkheid - de opvatting aan het groeien dat ook een misdadiger menselijk moest worden behandeld. De wreedste vormen van bestraffing zoals levende radbraking of verbranding werden (in 1774) afgeschaft. Ook de ondervraging met

PAS VERSCHENEN

Vroeger vond je in quasi elk dorp een kuiper, die de mensen en de talrijke brouwers van tonnetjes voorzag. Vandaag is het beroep verdwenen. Toch intrigeert het kuipersambacht nog.

In Beveren-Waas loopt momenteel een tentoonstelling die aan het onderwerp gewijd is.

Heel recent verscheen het boek

“Eer het vat in duigen valt.

Basistechnieken van het ambachtelijk kuipen”,

van de hand van ERIK WAELPUT.

Dezelfde auteur stelt eerlang ook de “Catalogoog Kuipersgereedschappen” samen.

Het eerste boek kost 39 euro, de catalogus 10 euro.

De auteur stelt zich ook ter beschikking voor het geven van een voordracht over “Van boom tot vat”.

Gegevens over kuipersfamilies of afstammelingen zijn altijd welkom bij Erik Waelput.

Zowel bestellingen als inlichtingen op erik.waelput@telenet.be

UITSTAPJE VOOR DE LEDEN

GIJVERINKHOVE en FORTEM-ALVERINGEM

Zondag 4 september bezoeken wij de stichting George Gard (beeldhouwer) te Gijverinkhove en brouwerij De Snoek te Fortem-Alveringem.

We vertrekken al om *13.00 uur op het marktplein van Zedelgem*. Rond 14.00 u worden wij in de stichting Gard rondgeleid.

Om 16.00 u gaan wij richting brouwerij De Snoek te Fortem-Alveringem, waar oud-brouwer Roger Lievens ons kennis zal laten maken met een authentieke en complete oude brouwerijinrichting.

Te volgen weg: Zedelgem – Aartrijke – Wijnendale – Diksmuide Alveringem – Hoogstade (weg Ieper-Veurne). Iets voorbij Hoogstade, rechtsaf naar Gijverinkhove en de stichting Gard.

Wie niet over eigen vervoer beschikt, kan eventueel meerijden met een andere deelnemer.

Het uitstapje is kosteloos. Iedereen welkom!

